

Arbetet mot våldsbejakande extremism på kommunal nivå

I slutet av början eller i början av slutet?

– en fallstudie

Fredrik Axelsson

Abstract

The aim of my thesis was to examine how the work against violent extremism was applied at the municipal level and how this work can be used to reduce risk as the threat of violent extremism pose. My object of study is two municipalities, Malmö stad and Örebro kommun. In terms of size they are different but they both share the experience of the challenges of violent extremism and therefore fulfill an important criterion for me in my quest to provide the opportunity for generalization of the findings that this study intends to contribute.

I found that although neither Malmö nor Örebro have been victims of any terrorist attack in modern times, but it is difficult to determine what causes this. Both of my respondents testify that the school and social services have an important role to play to enhance young people's democratic values.

In Malmö, the everyday work has come to revolve around the local support phone while Örebro built up a competence center working width. Both municipalities, however, have chosen to invest in education in relation to specific professions to work both with the immediate but also preventive.

Nyckelord: Violent extremism, terrorism, exclusion, radicalization, extremism
Antal ord: 10 000

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte	1
1.2	Problemformulering	2
1.3	Relevans	3
1.4	Frågeställning	3
1.5	Begreppsdefinition	3
1.6	Problematisering av hur hot framställs.....	4
2	Teori	5
2.1	Den ideala modellen.....	5
2.2	Implementering	8
2.3	En analysmodell	8
3	Metod	11
3.1	Valet av fallstudie.....	11
3.2	Val av fall	12
3.3	Tillvägagångssätt.....	12
3.4	Intervjuguiden	13
4	Analys	14
4.1	Malmö	15
4.1.1	Stödtelefonen sett utifrån innehåll.....	17
4.1.2	Utbildning sett utifrån organisation.....	18
4.1.3	Utanförskapet sett utifrån legitimitet.....	18
4.2	Örebro.....	20
4.2.1	Kunskapshus sett utifrån innehåll	21
4.2.2	Utbildning sett utifrån organisation.....	22
4.2.3	Att se signalerna sett utifrån legitimitet	23
5	Slutdiskussion	25
6	Referenser	28

1 Inledning

Under sommaren 2014 tillsatte den dåvarande demokratiministern Birgitta Ohlsson (L) Mona Sahlin till nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Att uppdraget utlystes kan ses i ljuset av tilltagande oro för våldsbejakande extremism vilken skulle kunna utgöra ett hot för Sverige. Uppdraget löpte till och med juni 2016. Till dess var avsikten att samordningen mot våldsbejakande extremism mellan de nationella myndigheterna och lokala aktörer som berörs av problematiken skulle vara väl fungerande. Före uppdragets utlysning hade ett antal nationella rapporter av såväl Säkerhetspolisen som Justitiedepartementet tagits fram som kartlagt bilden av våldsbejakande extremism i Sverige.

Mot bakgrund av att Säkerhetspolisen har bedömt (Ekots lördagsintervju 2012) att uppåt 200 personer har rest till Syrien och Irak för att strida för Islamiska Staten (IS) finns det en befarad oro för fortsatt radikaliserings bland dem i farozonen. Det finns också en uppenbar risk som det antal återvändande stridande för IS utgör. Dessa hot har en direkt koppling till det faktum att den globala islamistiska extremismen har fått en tillströmning av anhängare på senare tid (Justitiedepartementet 2014, s. 35). Jag vill emellertid redan nu slå fast att våldsbejakande extremism inte är att likställa med islamistisk extremism, men att jag i denna studie kommit att fokusera på den.

1.1 Syfte

Syftet med min uppsats har varit att undersöka hur arbetet mot våldsbejakande extremism tillämpas på kommunal nivå och hur det arbetet kan användas för att minska riskerna som hotet från våldsbejakande extremism utgör. Jag har valt att ta min utgångspunkt i den nationella strategin som tagits fram av Den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism (Nationell strategi mot våldsbejakande extremism 2016) och vidare i de lokala riktlinjer samt handlingsplaner i de utvalda fallkommuner som jag har studerat.

Jag har emellertid inte valt att göra en utvärderande studie av dessa tillvägagångssätt utan har valt att använda dem som en bas för att se hur arbetet har utvecklats och hur kommunerna jag studerat arbetar med frågorna. Ansatsen tillhörande min studie är av såväl empirisk som normativ samt konstruktiv karaktär, vilket gett mig grund för att bli framåtsyftande.

1.2 Problemformulering

Radikalisering är inget nytt fenomen utan har förekommit i perioder inom flera olika ideologiska riktningar sedan senare delen av 1800-talet. Vad gällande själva begreppet har det på senare tid kommit att användas allt flitigare av debattörer, forskare och politiker i såväl Sverige som utomlands. Trots det finns det ingen enhetlig definition av begreppet radikaliserings, eller för den delen en gemensam uppfattning om processen som ligger bakom eller ens orsakerna bakom (Säkerhetspolisen 2010, s. 33). Det har medfört att debatten präglas av många missförstånd givet de många olika utgångspunkterna som föreligger.

Från att tidigare ha handlat om hot från vänster- respektive högerextremism och olika mindre grupperingar har det under de senaste åren kommit att handla alltmer också om islamistisk extremism. Säkerhetspolisen bedömer att 200-300 svenskar kan ha åkt till Syrien och Irak för att strida för Islamiska Staten (IS). Ännu fler kan vara i farozonen att radikaliseras och av dem som åkt för att strida i Syrien och Irak finns det en fara att dessa ska återvända och utföra terrorrelaterad verksamhet här (Nationella samordnaren mot extremism 2016). Även om både radikaliserings och annan verksamhet inom våldsbejakande islamistiska miljöer pågår i Sverige bör hotet från dessa miljöer samtidigt inte överdrivas (Säkerhetspolisen 2010, s. 87).

Den nationella samordnarens arbete föregicks av ett antal nationella kartläggningar av våldsbejakande extremism och det tilltagande problemet med extremism hade varit känt såväl nationellt som lokalt under en längre tid, men det var framförallt efter att det blev känt att radikaliserade ungdomar i svenska kommuner rest till Syrien och Irak för att strida för Islamiska Staten (IS) 2013-2014 som frågan uppgaderades såsom ett säkerhetshot och fick en hög prioritet på den nationella dagordningen.

Jag är väl medveten om att problematiken med våldsbejakande extremism har blivit väldigt omdiskuterad på senare tid och därför var det av största vikt att jag noga argumenterade för val av fall och hur jag på bästa sätt sedan skulle kunna dra generaliserbara slutsatser med fallen som grund. Att undersöka enstaka fall medför av förklarliga skäl en hävstång för att kunna dra generaliserbara slutsatser. Givet att jag inte skulle komma att använda mig av en kvantitativ analys utan en fallstudie med kvalitativa intervjuer blev det synnerligen viktigt att jag strävade efter att uppnå resultat som skulle ge mig grund att dra slutsatser bortom de specifika fallen. Därför blev den nationella strategin och de lokala riktlinjerna och handlingsplanerna ett bra underlag att ta min utgångspunkt i. Jag insåg tidigt risken med att enbart studera hur arbetet mot våldsbejakande extremism tillämpas i mina utvalda fall. Jag ville nämligen inte bara vara utvärderande utan också framåtsyftande. Därför anlade jag också en ansats med konstruktiv analys.

1.3 Relevans

Mitt forskningsproblem innehåller både en inom- och utomvetenskaplig relevans eftersom ämnet är aktuellt och betydelsefullt ur ett politiskt avseende samt att det kan ge ett bidrag till den hittillsvarande forskningen som behandlar utrikes- och säkerhetspolitiska delar med anknytning till våldsbejakande extremism och terrorism. Även om friheten är stor vid val av ämne och problem är dessa gränssättande faktorer viktiga i valet av forskningsobjekt (Teorell och Svensson 2007, s. 17-18). Frågan är i allra högsta grad aktuell med anledning av det pågående kriget mot Islamiska Staten (IS) i Syrien och Irak och de följdverkningar det har på Europa. Oavsett hur stort det faktiska hotet från radikaliserings må vara finns det en hög grad av relevans att ta sig an forskningsproblemet.

Ranstorp och Dos Santos skrev (2009, s. 10-12) om hur den internationella forskningen om radikaliseringsprocesser pekar mot svårigheterna att identifiera och isolera enskilda faktorer på vem som är påverkbar eller sårbar för radikaliseringskrafter. Vidare beskrev Ranstorp och Dos Santos hur situationen i Rosengård i Malmö pekade på att lärare inte hade strategier att hantera dessa frågor samt att föräldrarna inte hade rätt förutsättningar att hantera problematiken med kulturkrockar. Detta är något jag kommer att återkomma till med tydlig koppling till min studie.

1.4 Frågeställning

För att närmare studera mitt forskningsproblem kring våldsbejakande extremism valde jag att formulera följande frågeställningar som jag avsåg att utgå ifrån för att besvara mitt forskningsproblem:

- Hur tillämpas arbetet mot våldsbejakande extremism på kommunal nivå?
- Hur och på vilket sätt kan arbetet mot våldsbejakande extremism på kommunal nivå bidra till att minska riskerna som hotet från våldsbejakande extremism utgör?

1.5 Begreppsdefinition

Våldsbejakande extremism är ett samlingsbegrepp för rörelser, ideologier eller miljöer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning och som främjar våld för att uppnå ett ideologiskt mål (samordnarenmotextremism.se 2016).

Begreppet terrorism åsyftar politiskt motiverat våld mot icke-stridande (Hough 2013, s. 64). Terrorism är emellertid djupt politiskt betingat (Peoples och Vaughan-Williams 2014, s. 140) och de individer, grupper eller organisationer som är föremål för benämningen ser sig aldrig som det själva. Benämningen terrorist kan dessutom skifta från tid till annan. Både på Nordirland och i Sydafrika har organisationer som förut var terrorstämplade numera blivit styrande aktörer. Termen är kanske den mest omdebatterade inom statsvetenskapen på samma gång som den också är väldigt värdeladdad (Hough 2013, s. 64).

1.6 Problematisering av hur hot framställs

Säkerhetspolisen redogjorde i en rapport (2010, s. 12-13) för den våldsbejakande islamistiska extremismen och i den slogs det fast att hotet från våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige vid den tidpunkten inte utgjorde ett hot mot samhällets grundläggande strukturer. Däremot pekade rapporten på att den nämnda extremismen utgjorde ett hot mot både enskilda personer och grupper, i synnerhet i andra länder. Rapporten slog fast att personer i våldsbejakande islamistiska grupper ofta för fram en svartvit världsbild där man upplever att man är utsatta för angrepp och utifrån det synsättet försöker legitimera olika sorters våld. Antalet personer som har rest från Sverige med målet att ansluta sig till utländska väpnade islamistiska extremistgrupper har pågått åtminstone sedan 1990-talet, men konsekvenserna för hotbilden mot Sverige bedöms kunna bli allvarligare framöver (Säkerhetspolisen 2010, s. 82). Följaktligen kan hot riskera att både förminskas och överdrivas varför det blir synnerligen viktigt att de som ytterst hanterar frågorna och möter individer som är i farozonen har väl underbyggd kunskap och verktyg för att hantera dem.

2 Teori

Såsom jag beskrev i syftet vill jag med denna studie undersöka dels hur arbetet mot våldsbejakande extremism tillämpas på kommunal nivå, dels hur det arbetet kan användas för att minska riskerna som hotet från våldsbejakande extremism utgör. Björkdahl & Strömbom beskriver ett ideal vilket således är något jag avser att betrakta som det eftersträvansvärda. Rothstein beskriver vidare (2010 s. 92-95) hur man kan förfara för att utifrån utarbetade välfärdsåtgärder gå tillväga, dvs. vad som borde implementeras. Jag avser med den nedan presenterade teoribildningen redovisa ett ramverk som ska leda vidare till en framtagna analysmodell som jag gjort operationaliserbar. I analys-avsnittet kommer jag att ställa min insamlade empiri i strålkastarljuset av min analysmodell för att undersöka implementeringen i mina fall och se vad som saknas eller brister och därmed vara framåtsyftande.

För att mitt teoretiska ramverk ska ge mig en möjlighet att besvara de frågeställningar som jag mejslat ut givet mitt syfte har jag tagit min utgångspunkt i human security. Jag avser att ge en kort introduktion till begreppsbyggnaden och sedan kommer jag att gå vidare till att beskriva hur detta kan förstås på lokal nivå. Även om begreppet är tämligen brett ger det en grund till förståelse för hur det faktiska arbetet kan minska riskerna som radikaliserings innebär vilket jag sett som värdefullt för denna studie. Human security tar nämligen fasta mer på prevention än intervention och är individ-baserad (Peoples och Vaughan-Williams 2014, s. 156).

Teorin kopplar samman säkerhet med humana värden på ett intressant sätt samtidigt som det vållat en hel del debatt då det utmanar traditionell syn på hur säkerhet skapas (Peoples och Vaughan-Williams 2014, 154-155). En kritik mot teorins utveckling gör gällande att den vandrat från ett blott preventivt fokus till ett mer interventionistiskt synsätt och detta märks inte minst i debatten som följt av utvecklingen av R2P-perspektivet. Sammanfattningsvis ser jag human security som min utgångspunkt med tanke på dess inriktning och hur det knyter an till mitt forskningsområde. I följande avsnitt kommer jag att gå vidare till hur konflikthantering på lokal nivå kan ses och analyseras för att närma mig en idealmodell på lokal nivå.

2.1 Den ideala modellen

Även om syftet med denna uppsats inte är att försöka förklara varför personer radikaliserats och blir våldsbejakande extremister kommer jag att ge en kort

bakgrund för att sedan knyta an detta till hur man kan närma sig någon form av ideal modell på lokal nivå. Det har nämligen genomförts kartläggningar som åskådliggjort detta (Justitiedepartementet 2014, s. 45) och som närmat sig förklaringar. Det föreligger inte något entydigt svar på vare sig hur eller varför radikaliseringsprocesser sker (Säkerhetspolisen 2010, s. 33). Emellertid är det möjligt att identifiera betydande likheter mellan radikaliseringsprocesser inom olika ideologiska sammanhang. Det rör sig om både drivkrafter och dragningskrafter som påverkar radikaliseringsprocesser. Den huvudsakliga orsaken till att vissa unga söker sig till olika former av extremism handlar om sociala och känslomässiga orsaker snarare än det ideologiska innehållet. Bland drivkrafter kan nämnas: upplevda globala orättvisor, upplevt förtryck, meningssökande, våldsfascination och vilja att göra skillnad. Exempel på dragningskrafter med radikaliseringspotential är: känsla av makt eller kontroll, betydelse eller status i gruppen, meningsfullhet, tydliga livsregler att hålla sig till och attraktiva ideologiska argument (Säkerhetspolisen 2010, s. 34-35).

Bland den forskning som jag har studerat kretsar fokus till stor del kring att lämna våldsbejakande extremism. Carlsson skriver (2016, s. 30) att en nutida dominerande förklaringsmodell till våldsbejakande extremism är den som bygger på olika former av riskfaktorer. I fallet med våldsbejakande extremism åsyftar detta att ju större antal riskfaktorer en individ eller grupp har, desto större blir sannolikheten för att någonting kommer att ske. Denna modell är i sin tur ett försök till att kompensera för otillräckligheten i en annan modell som använts för att ge förklaringar, nämligen root causes-modellen. Den senare modellen kommer i sin tur från terrorismforskningen och kretsar kring att man måste se till de grundläggande omständigheter som människor lever under och som ger upphov till terrorism för att kunna förhindra att människor vänder sig till terrorism. Den är inte obetydlig vid analys på individnivå, men givet att så stor population förs in i diskussionen och påverkas av så många av de tillhörande faktorerna ger den inte ett tillfredsställande ramverk.

När det avser personer som ansluter sig till en terroristorganisation utomlands finns det vissa som inte har några avsikter att återvända till Sverige. De kan istället ha för avsikt att bosätta sig utomlands. Andra väljer att återvända till Sverige av olika anledningar. Av dem finns det en grupp som bara återvänder tillfälligt, andra återvänder permanent av olika skäl, ytterligare en grupp återvänder för att målen för gruppens verksamhet utökats till att även innefatta Sverige (Säkerhetspolisen 2010, s. 65). Det menas att fokus i arbetet för att motverka våldsbejakande islamistisk extremism bör ligga på förebyggande åtgärder för att dessa företeelser inte ska öka i omfattning. Åtgärder för att underlätta ett lämnande från våldsbejakande miljöer lyfts fram som ett komplement till det förebyggande arbetet. Oavsett vilken typ av samhälle konflikter utspelar sig i manifesterar de sig i den politiska kontexten. Våldsbejakande islamistisk extremism har en tendens att framförallt frodas i miljöer där utanförskap i någon form råder. Det handlar om frustration över

socialt segregerade och politiskt-ekonomiskt exkluderade förorter (Edling och Rostami 2016, s. 83).

Björkdahl och Strömbom (2015, s. 15-22) beskriver hur man utifrån ett teoretiskt ramverk kan betrakta och analysera konflikter. Jag kommer hädanefter utifrån Björkdahls och Strömboms synsätt att betrakta våldsbejakande extremism i stort som en konflikt i samhället och för att närma mig hur den kan lösas behöver jag förhålla mig till att man kan diskutera minskandet av riskerna med den våldsbejakande islamistiska extremismens utifrån olika infallsvinklar. Jag återkommer kring detta i min analysmodell. Björkdahl och Strömbom menar vidare att konflikter är en del av livet oavsett om de utspelar sig mellan stat och dess medborgare eller mellan medborgare. De kan ses som positiva och dynamiska, men de negativa aspekterna av konflikter och resultatet av dem kan få ödesdigra konsekvenser för individer, för gruppen eller samhället.

Björkdahl och Strömbom (2015, s. 238) identifierar hur segregationen i städer av multikulturell karaktär likt Malmö tillämpat strategier där man låtit olika aktörer och konstellationer av aktörer att spela en roll för att motverka segregation vilket varit framgångsrikt för att motverka utanförskap. Redan här kan jag följaktligen utläsa att en ideal modell bör ta fasta på de identifierade riskfaktorerna och verka för att arbeta förebyggande utifrån en medvetenhet om att våldsbejakande islamistisk extremism - som min studie fokuserat på - har en tendens att framförallt frodas i miljöer med utanförskap. Jag kommer att återkomma till Björkdahl och Strömboms resonemang i min slutdiskussion.

Många av dem som har radikaliserats och anslutit sig till IS kommer från muslimska hem från segregerade förortsmiljöer med trasig social bakgrund (Edling och Rostami 2016, s. 85). Många av dessa har samtidigt kopplingar till kriminella gäng. Det finns emellertid också de som kommer från ekonomiskt etablerade hemmiljöer liksom människor som nyligen konverterat till islam och lämnat ett liv som sekulära bakom sig. Det rör sig således om en mycket spretig grupp av människor vars minsta gemensamma nämnare är att de reagerat mot hemförhållandet och drivs av en önskan om social inkludering. Därför är det otillräckligt att försöka reducera förklaringen till radikaliseringsenbart genom religiös övertygelse. Det avgörande för unga människors dragning till de våldsbejakande miljöerna blir snarare sociala relationer än av ren religiös övertygelse. För att motverka radikaliseringsenbart oavsett hur den artar sig handlar det således om mer än att bara motverka en viss form av åsikter. Jag kommer nu utifrån ovanstående översikt gå vidare till implementering vilket är tänkt att leda mig vidare till det teoretiska ramverk som min analys har byggt på.

2.2 Implementering

Med tanke på mitt forskningsproblems beskaffenhet har jag känt mig tvungen att röra mig bort från traditionellt statscentrerade teorier och perspektiv för att på ett mer ändamålsenligt vis kunna genomföra en analys som skulle mig verktyg att säga något om tillämpningen av arbetet mot våldsbejakande extremism på lokal nivå. Terror från icke-statliga militära grupper är förvisso inte ny men har utvecklats över tid och detsamma gäller hur stater agerar på dessa hot (Hough 2013, s. 75-76). Balansgången mellan frihet och säkerhet för en stat att hantera hot från icke-statliga våldselement kopplad till antingen icke-medborgare eller egna medborgare är signifikant för säkerhetsstudier (Hough 2013, s. 81-84). De offentligt styrande och det civila samhället som tillsammans representerar staten behöver ständigt hantera spänningar och adressera specifika utmaningar för att säkerställa ett välfungerande och inkluderande samhälle (Björkdahl och Strömbom 2015, s. 15).

För att kunna svara mot frågan hur arbetet mot våldsbejakande extremism tillämpas lokalt – vilket kan ses som en form av välfärdspolitiskt åtgärdsprogram – har jag vänt mig till Rothstein (2010, s. 38) som menar att implementeringsforskningen är en ström av fallstudier om sådant som oklara politiska målsättningar mm. Forskningen inom fältet sker huvudsakligen i två standardvarianter – uppifrån- och nerifrånansatserna. Nerifrånansatsen bär den fördelen med sig att den ger bättre möjlighet att hantera den osäkerhet och de krav på organisationers anpassningsförmåga som följer med arbetet. Med tanke på att fokus för denna studie har varit att undersöka det lokala arbetet mot våldsbejakande extremism och att det är koncentrerat mer till arbete gentemot individer än organisationer anser jag att nerifrånansatsen är adekvat. Efter att ha tagit min utgångspunkt i human security och sedan presenterat en överblick för hur jag ska kunna närma mig en ideal modell har jag nu också introducerat Rothsteins implementeringsteori vilket gör att jag därmed kan gå vidare till att på ett sammanhängande sätt presentera min analysmodell.

2.3 En analysmodell

Jag kommer i detta avsnitt att presentera en analysmodell som jag senare kommer att använda mig av när jag presenterar min analys av hur de kommuner som jag valt ut arbetar med frågor rörande våldsbejakande extremism.

Policyanalytiker har traditionellt valt att inte ifrågasätta offentliga programs målsättning utan främst sett som sin uppgift att ge rekommendationer om bästa möjliga lösning för att genomföra åtgärderna. Det är angeläget att väva in rationellt beslutsfattande, rationellt genomförande och även politisk legitimitet i

detta avseende (Rothstein 2010, s. 93-95). För att ett offentligt åtgärdsprogram ska kunna genomföras krävs det nämligen förtroende hos de grupper som det riktar sig till. Rothstein har tagit fram en modell för analys av huvudkategorier för implementering av offentlig politik som lyder enligt nedan. Jag kommer senare att gå igenom hur jag avser att operationalisera innehåll, organisation och legitimitet. Avseende substans och process har det att göra med samspelet mellan den substantiella kategorin vilken behandlar de innehållsmässiga faktorerna och den processuella kategorin som behandlar åtgärdsprogrammets dynamik.

	Substans	Process
Innehåll		
Organisation		
Legitimitet		

Figur 1. Rothsteins modell för analys av huvudkategorier

I policyanalys brukar man säga att programmets kausala teori måste vara korrekt för att implementering överhuvudtaget ska vara möjlig. Därför är utformningen av åtgärdsprogrammen en central faktor för att man ska lyckas. Politiker kan hamna i lägen där de upplever sig som tvingade att ta fram ett åtgärdsprogram för samhällsproblem som det inte finns beprövade eller ens kända motåtgärder för (Rothstein 2010, s. 96). I fallet med våldsbejakande extremism är så dock inte fallet då fenomenet har funnits sedan slutet av 1800-talet (Säkerhetspolisen 2010, s. 33), men den ökade vågen av resande våldsbejakande extremister under 2013 och 2014 gjorde samtidigt frågan mer akut att hantera.

Sammanfattningsvis ger Rothsteins teori om implementering mig möjlighet att analysera hur det lokala arbetet mot våldsbejakande extremism tillämpas. För att kunna svara på hur arbetet mot våldsbejakande extremism kan minska risker för radikaliserings har jag valt att kombinera Björkdahl och Strömboms syn på våldsbejakande extremism som en konflikt med Rothsteins teori om policyutformning vilket sammantaget ger mig en modell för att skapa förståelse och verktyg för att analysera.

Jag kommer därmed att ha en tillfredsställande grund för att kunna genomföra en konstruktiv analys med syfte att också vara framåtsyftande. Jag avsåg med min studie nämligen att inte bara besvara frågan om hur det är utan också om hur det kan vara och hur det kan uppnås på basis av det önskvärda och hur verkligheten ser ut (Badersten 2006, s. 178). Detta kommer jag att göra med utgångspunkt i mitt teoretiska ramverk och den analysmodell som jag tagit fram.

Jag avser att som analysmodell för min studie ta fasta på innehåll, organisation och legitimitet enligt Rothsteins modell för staters åtgärdsprogram (Rothstein 2010, s. 95-119). Rothstein menar att det också är vanligt att genomförandet kräver samarbete mellan organisationer med olika huvudmän (privata, ideella, offentliga) där dess olika auktoritetsförhållanden kan vara tämligen komplicerade.

Följaktligen blir innehåll, organisation och legitimitet essentiella i analysen av de lokala åtgärdsprogrammen i arbetet mot våldsbejakande extremism som jag kommer att studera. Jag kommer emellertid framförallt att fokusera på innehåll och organisation därför att jag anser att innehåll och organisation är mer adekvata områden för mig att utgå ifrån för att kunna analysera mitt valda forskningsprogram men legitimitet utgör fokus för mig för att kunna lyfta analysen till en framåtsyftande nivå. Det är dock inte tal om något endimensionellt utan snarare tredimensionellt givet att det är såväl privata, ideella och offentliga aktörer som inbegrips i arbetet.

Jag har i min analys valt att ta min utgångspunkt i innehåll, organisation och legitimitet i hur mina fallkommuner arbetar. Dessa kategorier har jag sedan valt att operationalisera enligt nedan för att göra det mätbart. Fokus för mig i min studie ligger såsom framlagt i mitt syfte på arbetet mot våldsbejakande extremism på lokal nivå och hur det tillämpas idag och även i förlängningen hur arbetet kan användas för att minska riskerna för radikalisering.

Innehåll	Organisation	Legitimitet
Kartläggning	Utbildning/samverkan	Existensberättigande
Kontaktverksamhet	Offentliga aktörer	Förebyggande arbete
Återanpassning	Det civila samhället	Uppsökande arbete

Figur 2. Anpassad modell för analys av huvudkategorier

För att sammanfatta detta kapitel har jag nu både introducerat och presenterat mitt analytiska ramverk vilket jag laddat med kunskap om den forskning som finns på området vilket sammantaget gett mig de teoretiska verktygen för att kunna analysera min empiri.

3 Metod

I detta kapitel kommer jag att presentera min valda metod och även argumentera för val av fall till min studie samt mitt valda tillvägagångssätt. Genomgående har jag varit noga med att följa det grundläggande kravet på intersubjektivitet och visat hur jag i alla steg gått tillväga. Krav på intersubjektivitet föreligger naturligtvis alltid, men jag har iakttagit det extra noga för att det ska vara möjligt att argumentera för slutsatser bortom de specifika fall jag har studerat i denna studie. På samma sätt har jag tydligt behövt operationalisera de begrepp jag avsett att använda i studien, vilket framförallt kunde noteras i föregående kapitel. Det handlar ytterst om att göra begreppen ifråga mätbara (Teorell & Svensson 2007, s. 39).

3.1 Valet av fallstudie

När jag började fundera kring mitt forskningsproblem insåg jag tidigt att en fallstudie skulle bli den mest adekvata metoden att använda för att angripa mitt forskningsproblem. I en fallstudie finns det emellertid en risk att det lätt går att generera olika rivaliserande förklaringar utan att kunna avvisa någon av dem. Att förklara innebär nämligen att vi svarar på frågan varför. Det är inte bara en samvariation utan en kausal koppling mellan de olika företeelser jag undersöker (Teorell & Svensson 2007, s. 27). Detta är grundläggande statsvetenskapliga spörsmål som tidigt behöver avhandlas för att studien inte ska bli tungrodd.

Att minimera risken för att generera olika rivaliserande förklaringar och istället kunna dra slutsatser bortom mina aktuella fall blev av högsta prioritet. Med anledning av att jag ville nå fram till framåtsyftande förslag utifrån min empiri med hjälp av min metod ansåg jag att en fallstudie med fler fall var mest ändamålsenlig (Teorell & Svensson 2007, s. 83). Även om jag mycket väl hade kunnat fokusera på ett enda fall är det en fördel att välja mellan fler fall för att skapa variation och ge förutsättningar för att kunna dra slutsatser och därmed ge möjlighet till generalisering av dessa. Även om jag inte behövde använda mig av termen "variabel" är det viktigt att jag är varsam med vad jag vill undersöka (Teorell & Svensson 2007, s. 236).

Fördelen med fallstudieansatsen är att det inte är nödvändigt att först formulera alla hypoteser, operationalisera dem, samla in material och sedan se vad som håller utan man kan vid behov gå tillbaka och förfina hypotesen. (Teorell & Svensson 2007, s. 240). Fallen jag har valt är av karaktären mest lika.

3.2 Val av fall

Jag valde att som fall studera Malmö stad respektive Örebro kommun. Storleksmässigt skiljer de sig åt men de har samma erfarenhet av utmaningar med våldsbejakande extremism och uppfyller därför ett viktigt kriterium för mig i min strävan att kunna ge möjlighet till generalisering av de slutsatser som denna studie avser att bidra med. Det finns samtidigt både likheter och olikheter i erfarenheter av våldsbejakande extremism och arbetssätt kommunerna emellan. Jag anser dock att valet av Malmö och Örebro varit relevant givet deras erfarenheter av frågorna. Jag har som bekant enbart valt att utgå ifrån två fall och det kan uppfattas som problematiskt att jag enbart använder mig av ett fåtal fall. Risken med få fall är att det kan bli svårare att dra långtgående slutsatser. Jag har förvisso utgått från fler än ett fall och kan därmed dra slutsatser, men jag skulle bli tvungen att understödja detta ytterligare (Teorell & Svensson 2007, s. 243).

3.3 Tillvägagångssätt

Mitt tänkta tillvägagångssätt har varit att genom kvalitativa intervjuer kartlägga hur de utvalda fallkommunerna organiserat arbetet mot våldsbejakande extremism i sina respektive kommuner och vilken sorts struktur det finns för att hantera dessa frågor. Strukturen och hur kommunerna arbetar med frågor kopplade till våldsbejakande extremism har jag sedan använt för att analysera på vilket sätt arbetet ligger i linje med hur detta kan användas för att minska riskerna som hotet från radikaliserings utgör. Inför min empiriska insamling har jag noga läst de riktlinjer som Malmö har tagit fram samt Örebros motsvarande handlingsplan. Till detta har Den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism presenterat en nationell strategi vilken jag också har tagit del av.

Med hjälp av det teoretiska ramverk som jag tidigare har presenterat och använt mig av har jag analyserat hur arbetet som sker i de utvalda kommunerna tillämpas och hur detta kan användas för att minska riskerna för radikaliserings. I min analys av empirin och min slutdiskussion kommer jag att dra konstruktiva slutsatser bortom tillämpningen för att kunna vara framåtsyftande. Formaliserat material som förklarar hur de kommuner jag valt ut arbetar med våldsbejakande extremism kommer att tillsammans med intervjuerna bli grunden för min studie av de respektive fallen.

3.4 Intervjuguiden

Det var essentiellt för mig att tydligt koppla samman mitt teoretiska ramverk med frågorna i intervjuguiden (se bilaga 1). Intervjun hör som bekant till de mer bekanta materialinsamlingsmetoderna. Jag föreställde mig redan inledningsvis att jag skulle välja att använda mig av frågeformulär med en lägre grad av strukturering då den skulle ge mig större möjlighet till mer öppna svar och därmed en ökad förståelse (Teorell & Svensson 2007, s. 89). Intervjuguidens uppbyggnad avgör i någon mening graden av hur mycket stoff utöver det uppenbara jag kan få till livs.

4 Analys

Jag kommer i detta kapitel att presentera den analys som jag gjort baserat på den empiri som jag har samlat in utifrån intervjuer med respondenter i mina båda fallkommuner. Genom mitt sedan tidigare presenterade teoretiska ramverk och metodval kommer jag att analysera hur Malmö och Örebro arbetar med frågor rörande våldsbejakande extremism samt resonera mig fram till ett resultat som jag sedan kommer att kunna dra slutsatser utifrån.

Den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism beskrev i sin nationella strategi (Nationell strategi mot våldsbejakande extremism 2016, s. 2) att Sverige idag tar ett bredare ansvar för att förebygga våldsbejakande extremism och främja demokrati. Det finns från nationellt håll en större medvetenhet om att det förebyggande arbetet inte kan reduceras enbart till brottsförebyggande insatser. Numera är landets samtliga kommuner delaktiga i det nationella nätverket mot våldsbejakande extremism. Fler och fler kommuner antar också handlingsplaner, fler tillsätter lokala samordnare och fler ser möjligheten att integrera frågan i befintliga strukturer. Det slås fast att det förebyggande arbetet främst sker på lokal nivå och att det är kommunens medarbetare, lokala poliser och det civila samhället som har möjligheten att förebygga våldsbejakande extremism. Detta är komponenter som jag kommer att ta fasta på i den följande analysen av min empiri.

I den nationella strategin mot våldsbejakande extremism kan man läsa att kommunerna är avgörande i arbetet men att de tidigare inte har tagit ett tillräckligt stort ansvar i att förebygga våldsbejakande extremism. Orsakerna till dessa beskrivs som flera (Nationell strategi mot våldsbejakande extremism 2016, s. 19). En av dessa är rädslan för att göra fel, vilket Rothstein berört och som menar inte får utgöra skäl till att inte göra något alls. Men det påvisas också att det har handlat om avsaknad av information och en otydlighet i vad som är kommunernas roll.

Malmö och Örebro skiljer sig åt både avseende storlek och erfarenheter av att hantera den typ av våldsbejakande extremism som är aktuell för denna studie, men delar samtidigt det faktum att båda städerna har utpekade utanförskapsområden. Under 2014 reste ett 20-tal ungdomar från Örebro till Syrien för att strida för Islamistiska Staten (IS). Vidare har Örebro kommun varit pilotkommun utsedd av den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism medan Malmö stad valt att gå en egen väg i arbetssättet med frågorna. Malmö har inte samma erfarenhet av våldsbejakande extremism, men med

Ranstorps och Dos Santos rapport i minnet fanns det redan 2009 utmaningar för Malmö att ta tag i när det gäller problem relaterade till radikaliserings.

Även om vi precis som Rothstein skriver (2010, s. 95) vet tämligen lite om vad som kan motverka eller åtgärda sociala problem så finns det fragment av kunskap. Ett i grunden felkonstruerat program kan inte bli framgångsrikt genomfört eftersom åtgärderna då inte heller visar sig ha önskad effekt. Därför blir utformningen av programmen central. Både Malmö och Örebro har tagit fasta på den nationella samordnarens råd att ge tydligt mandat och skapa förutsättningar att arbeta med frågorna, ha en utpekad funktion som samordnar det förebyggande arbetet, arbeta kontinuerligt med lokala lägesbilder, ha samverkan med relevanta aktörer samt lokala handlingsplaner och informationsdelning och stöd till anhöriga. Vidare rekommenderar den nationella samordnaren att kommuner bör ta ett särskilt ansvar för att stärka och stödja organisationer inom den idéburna sektorn, där Malmö uppenbart har kommit längre än Örebro (Nationell strategi mot våldsbejakande extremism 2016, s. 20-26).

En stor del av rekommendationerna från implementeringsforskningen när det kommer till organisering av själva genomförandet handlar om hur viktigt det är med tillräckliga resurser och motiverad och kunnig personal (Rothstein 2010, s.123). Även om stat och kommun saknar helt säker kunskap om vad som fungerar både kan och måste dessa agera (Rothstein, s. 141). Därför kommer jag nu nedan utifrån mitt teoretiska ramverk redogöra för vad empirin lett mig till.

4.1 Malmö

I Malmö har man valt att organisera arbetet mot våldsbejakande extremism under sociala resursförvaltningen därför att det i den ligger kommungemensamma verksamheter. I Malmös lokala riktlinjer mot våldsbejakande extremism tas det fasta på hur kommunen på olika nivåer tolkar uppdraget med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Dessa är tänkta att fungera som ett stöd till förvaltningarna i staden, polisen och civilsamhället. I enlighet med riktlinjerna är Plattform Malmö på sociala resursförvaltningen vägen in för den som är orolig eller har frågor. Plattform Malmö leder också samordningsgruppen som driver frågorna kring radikaliserings och arbetet mot våldsbejakande extremism. I samordningsgruppen ingår grundskoleförvaltningen, förskoleförvaltningen, skolhälsovården, socialtjänstens olika avdelningar, kriminalvården och frivården mm. I den träffas relevanta aktörer för att tillsammans hålla sig uppdaterade på hur läget är i Malmö och bidra med vad som händer i de olika förvaltningarna.

Därtill har man stödtelefonen och projektledningen av samarbetsprojektet Våra liv, vilket jag kommer att återkomma till (Malmös riktlinjer mot våldsbejakande extremism 2016).

Den som ansvarar för frågorna på Plattform Malmö är Anna Kosztovics (AK) och hon blev tidigt tillfrågad att vara en av dem som svarar i stödtelefonen när de skulle bygga upp verksamheten. Hon har tidigare arbetat med fokus på medling och stöd till brottsutsatta samt vid kriminalitet och avhopp från kriminalitet. Utöver den praktiska funktion som finns på sociala resursförvaltningen i Malmö finns det också personer som arbetar med trygghet och säkerhet på Stadshuset i Malmö vilka har skrivit de lokala riktlinjerna för att bevara demokratin mot våldsbejakande extremism (Malmö riktlinjer mot våldsbejakande extremism 2016).

Det är ett telefonnummer som går till Plattform Malmö, så det är inte någon som sitter vid den hela tiden utan det är en av sakerna som man kan vilja när man ringer hit och så blir man kopplad till mig eller en annan (Kosztovics 2016, Telefonintervju, 8 december).

AK har med sin kunskap och tidigare erfarenhet av arbete med kriminalitet och avhopp från kriminell verksamhet en decentraliserad funktion rent organisationsmässigt och i Malmö ligger fokus på stödtelefonen som är en modell som Malmö har valt. Den samordningsgrupp som finns på Plattform Malmö kan betraktas på ett motsvarande sätt som den grupp som återfinns i Örebro kommun. Med tanke på att arbetet mot våldsbejakande extremism, som den nationella samordnaren slog fast i sin nationella strategi, sker lokalt är det i grunden inte märkligt att kommuner arbetar lite olika, vilket jag snabbt blev varse. Detta kan samtidigt också ses som en uppenbar risk då kommuner därigenom kan välja helt olika vägar. I fallet med Malmö kan detta förklaras av att kommunen och den nationella samordnaren initialt hade olika uppfattningar.

Nationella samordnaren och Malmö har haft lite olika meningar tidigare. De som arbetar med trygghet och säkerhet på Stadshuset i Malmö såg det som ett grundläggande uppdrag att värna demokratin mot inte bara våldsbejakande extremism utan också organiserad kriminalitet och ville därför inte skilja ut just våldsbejakande extremism fullt så mycket som den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism önskade (Kosztovics 2016, Telefonintervju, 8 december).

Därtill driver Malmö stad också ett projekt som heter Våra liv (Våra Liv 2016) som utgörs av föreningar med olik kompetens som har slagit sig samman för att arbeta preventivt mot våldsbejakande extremism. Till Våra liv kan kommunen skicka ungdomar som skulle behöva hjälp av det som Våra liv erbjuder, men även kommunen kan få hjälp av Våra liv i bedömningar av sina ärenden. Kontakten mellan ungdomar och Våra liv behöver dock vara frivillig eftersom det finns sekretess att ta hänsyn till.

Ett åtgärdsprogram fungerar enligt Rothstein (2010, s. 94) enbart under vissa givna yttre förhållanden och eftersom implementering fungerar i ett samspel mellan åtgärdsprogrammet och omgivningen visar Malmö modell att man tagit

fasta på just detta. Lokalt arbete behöver ta en lokal utgångspunkt och den nationella strategin mot våldsbejakande extremism för fram åtgärder för att främja demokratin, förebygga och förhindra våldsbejakande extremism (2016, s. 17).

Malmö håller på att starta s.k. mother schools (Women Without Borders 2016) som är sprunget ur ett arbete inom Women without boards. Mother schools innebär att mammor träffas tillsammans och sinsemellan kan berätta och vara öppna om vad barnen håller på med utan att behöva skämmas. Knutet till dessa mother schools sker det viss utbildning, vanlig föräldraskapsutbildning och utbildning i tecken på våldsbejakande extremism. Meningen är att det är föreningslivet i samarbete med kommunen som ska sköta det.

Det är mycket så i Sverige att det i stor utsträckning sköts kommunalt, jämfört med exempelvis Tyskland. Jag blev helt chockad när jag träffade tyskarna, hur de har det – kyrkan sköter jättemycket socialt arbete och massa olika föreningar och de är väldigt proffsiga. I Sverige är det mycket mer kommun. Så om de olika kommunala instanser vi har bjudit in och olika föreningar kan starta mother schools tillsammans som t.ex. på familjecentralerna där det är jättemycket mammor och även internationella kvinnoföreningen vore det jättebra. Så ska vi försöka handleda det och försöka ro detta i hamn [...] (Kosztovics 2016, Telefonintervju, 8 december).

Rothstein beskriver (2010, s. 143) hur den svenska socialtjänstlagen genomsyras av tanken på att det är staten, eller rättare sagt kommunen, som har ett totalansvar för medborgarnas välbefinnande. Det framstår mer och mer som en föräldrad tankegång med tanke på komplexiteten i den fråga som denna studie behandlat. Jag kan dock konstatera att Malmö tycks ha kommit långt i sin samverkan med det civila samhället visavi de frågor som berör våldsbejakande extremism.

4.1.1 Stödtelefonen sett utifrån innehåll

Telefonen riktar sig framförallt till människor som är oroliga för att någon i deras närhet är på väg att bli våldsbejakande extremist. Modellen till denna togs fram av Röda Korset på uppdrag av den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism (Den nationella stödtelefonen 2016).

Om lärare och anhöriga ringer hit till telefonen och oroar sig för någon, får man stoppa på någon som är på väg att radikaliseras så får man nog med ett par kompisar som följer med där också [...] (Kosztovics 2016, Personlig intervju, 8 december).

Det uppsökande arbetet för Malmös del handlar mest om att sprida information om att stödtelefonen finns. Malmö stad gör sin preventiva del tillsammans med organisationen Våra liv.

Sedan bedrivs preventivt arbete på varenda förskola. Jag tänker att grunden är att få ungdomar att växa upp tryggt och bra och att man ser när de får problem. Det är så man bygger ett demokratiskt land där alla kan få plats och bli sedda (Kosztovics 2016, Personlig intervju, 8 december).

Det förebyggande och uppsökande arbetet framstår emellertid inte som enkelt att hantera då det vilar på att oroliga hör av sig, men samtidigt arbetar Malmö aktivt med att slipa ner trösklarna för oroliga att kunna höra av sig. Även om kommunen inte besitter säker kunskap relaterar jag till hur Rothstein beskriver synen på hur offentliga åtgärdsprogram bör utformas och att även om säker kunskap inte föreligger måste åtgärder kunna vidtas och tillåtas bli framgångsrika (Rothstein 2010, s. 143-145).

4.1.2 Utbildning sett utifrån organisation

Rothstein resonerar (2010, s. 100-101) kring i vilken grad man önskar påverka samhällsförhållandena och hur mycket man önskar intervensera. Med utbildningsinsatser vill man alltså påverka personal att agera i enlighet med tänkta intentioner och påverka specifika individer att inte bli våldsbejakande extremister. Under 2016 har Malmö haft olika heldagsutbildningar rörande våldsbejakande extremism. I samband med dessa har såväl Våra liv som AK och hennes medarbetare deltagit. Innan dess hade det arrangerats en utbildning där alla i kommunen bjöds in till en träff där man berättade om hur man värnar demokratin, det grundläggande arbetet till det och vilka som jobbar på individnivå och vilka som jobbar på den grundläggande samhällsnivån och hur det arbetet går till. Sedan har man haft många utbildningar på biblioteket med skolklasser.

Vi har några ärenden som har kommit från t.ex. ungdomar i en klass som har blivit oroliga för en klasskamrat som sett IS-flaggor eller något sådant på dennes dator. Det är jätteviktigt att tänka på ungdomarna, för de har lite koll på varandra [...] (Kosztovics 2016, Telefonintervju, 8 december).

4.1.3 Utanförskapet sett utifrån legitimitet

För att betrakta legitimitet i åtgärdsprogram beskriver Rothstein olika sorters modeller (2010, s. 135-140). Dessa är att betrakta som idealtyper. I lokalt framtagande förekommer ofta olika hybridformer. Rothstein lyfter precis som Björkdahl och Strömbom (2010, s. 238) frågan om intresseorganisationer och det

civila samhällets roll och sammantaget visar detta på vikten av att rollerna är tydliga för att skapa legitimitet för åtgärdsprogrammen.

Utifrån de erfarenheter som de ansvariga i Malmö har pekar man på utanförskapet som en grogrund. Detta bekräftar det som både Ranstorp och Dos Santos pekade på redan 2009 och som Björkdahl och Strömbom även berört.

Det är klart att det gör jättemycket att känna sig utanför. Alla känner det på något vis. Rekryterare säger att ungdomar ska strunta i samhället och pekar på hur illa behandlade de blir av samhället. Det måste stämma för den personen, om personen istället känner att den blivit väl bemött av samhället och staden den bor i så stämmer det ju inte. Börjar folk tänka på hur roligt de hade det i skolan och så vidare har rekryterare inget att haka fast i (Kosztovics 2016, Telefonintervju, 8 december).

Trots innehåll och organisation i enlighet med den analytiska modell jag har använt mig av i intervjuguide och vid analys av empirin knyter jag an till hur Rothstein beskriver svårheten i att helt säkert veta vad som motverkar eller åtgärdar ett givet samhällsproblem (2010, s. 95). Det eftersträvansvärda för att motverka våldsbejakande extremism och bevara demokratin handlar som bekant därmed om att förebygga extremism, vilket framförallt socialtjänst och skola ansvarar för till vardags. Det blir en fråga om legitimitet.

AK drar parallellen till hur man valt att organisera arbetet mot våldsbejakande extremism och eftersom jag sedan tidigare inte varit medveten om hur olika kommuner har organiserat arbetet blev detta ett värdefullt inslag för mig. Utgångspunkten för arbetet mot våldsbejakande extremism är alltså i huvudsak en fråga att hantera på kommunal nivå.

När jag tänker på Kunskapshuset som de har i Örebro tror jag att de har någon som fiskar upp signaler dagligen från social media, från polisen och som försöker sammanställa och ha lite större koll. Vi har de två kommunpoliserna som är utseedda att jobba med våldsbejakande extremism som vi har ett tätt samarbete med och undrar vi något så kontaktar de SÄPO och tar reda på det (Kosztovics 2016, Telefonintervju, 8 december).

För att hantera komplexiteten i frågorna blir det alltmer uppenbart för mig att det är i det dagliga arbetet som socialtjänst och skola gör skillnad. Hur detta organiseras och hur aktörer utbildas blir essentiellt, men det är fortfarande i mötet med individerna som resultat åstadkoms. Den nationella samordnarens strategi lyfte tydligt detta i sina råd till framtagande av åtgärder och det handlar om att också se individerna.

4.2 Örebro

I Örebro kommun har man valt att anställa en person som sedan den 1 december 2015 uppbär titeln som samordnare/planerare för kommunens arbete mot våldsbejakande extremism. Denna person har också som del av sin tjänst att arbeta med det drogförebyggande arbetet i kommunen. Samordnaren är utbildad socionom och har tidigare arbetat med vuxna människor med missbruk och avhopp från kriminalitet. Samordnaren har det övergripande ansvaret i kommunen för frågor som rör våldsbejakande extremism i enlighet med den framtagna handlingsplan som kommunen har tagit fram (Handlingsplan för arbetet mot våldsbejakande extremism 2016). I den tar man fasta på att arbetet med frågorna ska ha en strategisk samordningsfunktion i enlighet med vad den nationella samordnaren redan vid det tillfället hade rekommenderat. Man gjorde också en distinktion genom att personer som deltagit i våldsbejakande extremistisk verksamhet primärt skulle hanteras av polisen och säkerhetspolisen. Kommunens ansvar var att arbeta förebyggande och med insatser som motverkar våldsbejakande extremism i samverkan med andra aktörer.

Sedan har de olika kommunala verksamheterna ett eget ansvar att jobba med frågorna. Sett utifrån det nationella och lokala tryck som låg till grund för arbetet mot våldsbejakande extremism är det precis som Rothstein beskriver (2010, s. 96) när det gäller policyutformningens substans, dvs. att, som i detta fall, kraftig massmedial fokusering på ett problem kan leda till att en offentlig aktör uppfattar sig som tvingad att formulera något slags åtgärdsprogram även för ett samhällsproblem för vilket det inte finns någon väl beprövad eller känd motåtgärd. Med detta sagt vill jag inte ge sken av att Örebro formulerat en felaktig strategi utan snarare att man agerade utifrån ett akut problem och att det inte fanns någon känd lösning på problemet sedan tidigare.

Örebro har vidare valt att ha en enkel ingång till kommunen vilken innebär att vad man än vill ha hjälp med så finns det ett telefonnummer. Då leds man till kommunens servicecenter. I Malmö leds man istället direkt till stödtelefonen. Samordnaren har haft några samtal med oroliga föräldrar. Kommunens generella telefonnummer är huvudingången. Var de hamnar beror lite på vad de frågar efter. Är det föräldrar som är oroliga kan de bli erbjudna samtal utan att dra in socialtjänsten med myndighetsutövning med beslut och utredning. Man kan också få stödsamtal vid ett antal tillfällen. Trots att Örebro som pilotkommun i arbetet med Kunskapshus (Vad vi gör 2016) har ”tagit på sig ett särskilt uppdrag för att föra arbetet mot våldsbejakande extremism ett steg längre” saknas en stödtelefon på lokal nivå likt hur det är organiserat i Malmö. Fokus i Örebro ligger istället på konceptet kring Kunskapshus. Jag återkommer till detta i följande i avsnitt.

4.2.1 Kunskapshus sett utifrån innehåll

Örebro kommun har byggt upp en modell kallad Kunskapshus (Strategisk handlingsplan för Kunskapshus 2016) i samarbete med regeringskansliet utifrån att de är en av fyra utvalda pilotkommuner i landet. Mycket av innehållet i deras lokala åtgärdsprogram kretsar kring detta. De har inom ramen för kunskapshuset byggt upp en grupp där de för närvarande är fyra personer som samlar olika kompetens. De har intagit en aktiv roll och är ute och föreläser, gör lägesbilder och finns tillhands. Om socialtjänst eller någon annan vill så ställer de upp som bollplank eller stöd.

Sedan pratar man mycket om utbildning av första linjen-personal som innebär att vi har varit ute och föreläst eller informerat lite beroende på vilka vi har träffat, socialtjänstpersonal, fältassistenter, fritidsgårdspersonal, lärare, kuratorer. Så vi har varit ute och träffat och utbildat ganska många. Det är ett arbete som kommer att fortsätta. [...] (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

Rothstein menar (2010, s. 97-98) att implementeringsforskningens huvudrekommendation är att målen med policyn måste vara tydliga samtidigt som han själv menar att det i många fall är orealistiskt då stat och kommun måste agera även när det saknas helt säker kunskap om insatsernas verkan. Samtidigt har Örebro kommun slagit fast att man vill etablera ett samarbete med den ideella sektorn och de idéburna organisationerna vilket Malmö stad redan gör.

Om man tänker på handlingsplanen med ideella sektorn och de idéburna organisationerna så ligger det ansvaret mer på mig än Kunskapshuset att jobba med de frågorna (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

En av de uppenbart svåra praktiska frågorna är att det endast är en person i Örebro, liksom i Malmö, som arbetar dedikerat med frågorna och att oavsett vald modell krävs det tillräckliga resurser. Implementeringsforskningen som Rothstein beskriver (2010, s. 93-94) ger verktyg för att analysera innehåll, organisation och legitimitet. Därigenom kan jag identifiera brister i utformningens innehåll, dess organisation och dess legitimitet. Men just gällande frågan om tilldelade resurser och medel kan samtliga kategorier vara korrekta, men att bristen har att göra med utomstående faktorer. Detta har att göra med samspelet mellan den substantiella kategorin som behandlar de innehållsmässiga faktorerna och den processuella kategorin som behandlar åtgärdsprogrammets dynamik.

[...] Det finns en risk att man känner att man inte behöver lägga lika mycket tid åt det här arbetet. Läget i Örebro är trots allt på ytan lugnt nu. Vi har ingen synlig aktivitet när det gäller högerextrema eller vänsterautonoma. Det massmediala intresset är inte lika stort som tidigare. [...] (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

Som jag nämnde i min bild av Malmö fungerar enbart ett åtgärdsprogram under vissa givna yttre förhållanden och eftersom implementering som bekant (Rothstein 2010, s. 94) fungerar i ett samspel mellan åtgärdsprogrammet och omgivningen syns en brist i Örebros organisation givet att de inte har ett etablerat samarbete med de ideella organisationerna.

4.2.2 Utbildning sett utifrån organisation

Sedan tidigare har man i Örebro kommun en grupp som arbetar utifrån hedersrelaterat våld. Mot bakgrund av erfarenheterna från det arbetet har man ansett att det inte är fullt tillfredsställande att utbilda all personal på djupet utan istället har man valt ut vissa personer som fått ta del av mycket utbildning för att sedan kunna bli en resurs på sin arbetsplats. Typen av insats och hur man lägger upp det kan betraktas från i vilken grad man önskar påverka (Rothstein 2010, s. 100-102), vilket i det här fallet i förlängningen handlar om att förändra medborgares beteende, eller rättare sagt att förhindra att unga tappar tilltron till demokratin och därmed riskerar att bli radikaliserade samt bli våldsbejakande extremister.

Örebro kommun har till följd av att de skrev på ett avtal med regeringskansliet och blev en av fyra pilotkommuner – de övriga är Stockholms stad, Göteborgs stad och Borlänge kommun - ett gott samarbete med regeringskansliet, men också med de andra tre pilotkommunerna. Det är dessa fyra kommuner som tillsammans med regeringskansliet har byggt upp konceptet kring Kunskapshus.

Utgångspunkten är att regeringskansliet inte kan tala om för en kommun hur de ska arbeta eller hur de ska lägga upp sitt arbete. Det blir fyra olika sätt att lägga upp sitt arbete, vi har olika förutsättningar och vi är olika stora kommuner. Det blir lättare på vissa områden och svårare på andra områden när det gäller vilka resurser man har i kommunen och så vidare. Det är väl därför vi kallas modellkommun, att vi skulle kunna vara modell för en annan kommun i t.ex. Örebros storlek med liknande problematik hur de skulle kunna lägga upp sitt arbete. [...] (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

När det gäller utbildning för särskilda yrkesgrupper tar kommunen det ledande ansvaret. På detta vis skiljer sig Örebro från Malmö stad som istället samverkar i högre utsträckning med det civila samhället. Just samverkan med det civila samhället är ett område som Örebro är självkritiska till.

Som det har varit så är det vi i Kunskapshuset som har stått för de utbildningstillfällena och att vi har information på hemsidan och vart man kan vända sig när man har tankar, funderingar och frågor. Men själva utbildningsinsatserna på en grundläggande nivå har legat på oss i Kunskapshuset. [...] (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

Precis som Malmö har Örebro identifierat familjecentralen som en samlingspunkt.

Sedan tror jag att många människor i Vivalla, t.ex. föräldrar använder sig av familjecentralen. Ofta har man väldigt bra kontakt med föräldrar på familjecentralerna (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

Örebro har också startat s.k. mother schools vilket visar att man innehållsmässigt ändå involverar fler aktörer.

[...] Det är ju ett tydligt fokus på att prata om våldsbejakande extremism. I den gruppen finns mammor som har barn som har rest iväg, eller som har vuxna barn som har rest iväg, där finns också mammor som har barn som troligtvis är döda. Det är det som är det mest konkreta på individnivå (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

I Den nationella strategin som tagits fram av den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism lyfts det fram att kommuner bör arbeta med den idéburna sektorn, vilket också Örebro tagit fasta på men inte kommit så långt med ännu, även om man har en del samarbete med föreningar och organisationer.

Vi har många föreningar och kommunen stöttar upp föreningar som jobbar förebyggande med ungdomar, som jobbar med integration, som jobbar med drogförebyggande, som jobbar för rättvisa. Men det är ingen som har det uttalade målet att jobba mot våldsbejakande extremism. [...] (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

4.2.3 Att se signalerna sett utifrån legitimitet

När det gäller personer som varit på väg att radikaliseras anser Örebro kommun att man har varit för sent ute. Till skillnad från Malmö har Örebro betydligt mer erfarenhet av individer som har blivit våldsbejakande extremister och som har rest iväg. När det saknas tillräcklig kunskap är det svårt att helt säkert veta vad som motverkar eller åtgärdar ett specifikt samhällsproblem (Rothstein 2010, s. 95).

När man tittar på det där i efterhand så var det väldigt många som inte såg de där signalerna. Där vi absolut för sent ute. Nuläget är väl såhär att någon kanske hör av sig från en skola eller från någon annanstans och har oro för en ungdom som håller på att radikaliseras. Samtidigt är det ju ganska svårt att ingripa i de fallen. Det vi kan göra är att stötta de här personerna och fundera på om det finns andra förklaringar eller andra orsaker bakom att man är orolig för en ungdom. [...] (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

Att stat och framförallt kommun står rustade med rätt verktyg både sett utifrån innehåll och organisation tycks alltmer uppenbart. Att analysera ett så pass svårt och komplext problem som radikaliserings och våldsbejakande extremism går inte bara att reducera till möjliga orsaker bakom extremismen. Legitimiteten för arbetet blir liksom i analysen av Malmö viktig.

Jag och mina kollegor är ganska övertygade om att det har funnits en katalysator, en rekryterare, eller flera rekryterare som har eldat på lite i brasan med att övertyga de här unga personerna att ta det här steget (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

Uppsökande och förebyggande arbete kan ta sig olika uttryck, men stat och kommun saknar många gånger kapacitet att med bibehållen legitimitet ställa medborgares liv tillräta (Rothstein 2010, s. 143) och därför blir det ofta en fråga om vad som är möjligt att åstadkomma.

Vad som verkligen avgör och vem som ansvarar för att det blir rätt är kanske inte ens möjligt att placera in till punkt och pricka i Rothsteins analysmodell (2010, s. 143).

Vilken insats och vad var det som avgjorde, var det en lärare, var det en fritidsgårdspersonal, det är det som är så svårt med förebyggande arbete. Man vet ju egentligen inte vad det är man förebygger om det går bra, det är bara när det går dåligt som man vet att man har misslyckats. Men jag tror ändå att vi måste ha den där frågan levande. Vi måste prata om våldsbejakande extremism och med demokratifrågan i fokus. Det är klart att vi kan påverka det, det tror jag absolut. Det måste vi göra (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

Den uppenbara risken när det gäller legitimitet handlar emellertid inte bara om att legitimera åtgärdsprogram såsom arbetet mot våldsbejakande extremism. Det handlar minst lika mycket om att legitimera arbetets existens.

[...] Långsiktiga arbeten har en förmåga att glömmas bort när en fråga inte längre är lika aktuell eller lika mycket på tapeten. Tittar vi på det rent krasst från 2010 till idag så är det i antal personer inte speciellt många personer vi pratar om. Vi har inte haft några attentat eller terroristaktioner eller sådana demonstrationer. [...] Där tror jag mer risken finns att den här frågan inte anses som lika viktig eller är lika nödvändig och att man går vidare till något annat. [...] (Wetterberg 2016, Telefonintervju, 13 december).

Mot bakgrund av Rothsteins syn på legitimitet i åtgärdsskapande och Wetterbergs syn på risken att frågorna nedgraderas är det synnerligen viktigt att arbetet knyts samman brett för att förankras i såväl offentliga organisationer som det civila samhället.

5 Slutdiskussion

I detta kapitel kommer jag att knyta an till mitt empiri-avsnitt och diskutera de slutsatser jag har kommit fram till. Jag kommer även att resonera kring de förtjänster och svårigheter som jag har noterat med min gjorda studie.

Ämnesområdet är aktuellt och relevant och inrymmer samtidigt många svåra frågeställningar som jag blev tvungen att bekanta mig med under resans gång. Det har genomförts en del olika studier och rapporter av både utanförskap och orsakerna bakom radikaliserings, men just när det gäller arbetet mot våldsbejakande extremism är det fortfarande relativt ny materia. Man ska ha i åtanke att den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism slutförde sitt arbete först under sommaren 2016.

Denna studie har behandlat den islamistiska extremismen eftersom mycket av arbetet som den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism utfört har kretsats kring det. Trots det är det viktigt att komma ihåg att höger- och vänsterextrema krafter också är att betrakta som våldsbejakande extremister. Således har jag hela tiden burit med mig insikten om att det inte är att likställa våldsbejakande extremism med islamistisk extremism. Även om Malmö och Örebro har utpräglade utanförskapsområden, där risken för radikaliserings är stor och Örebro har haft dokumenterade fall av våldsbejakande extremister som rest till Syrien är det i nuläget på ytan lugnt. Under min intervju med den ansvariga samordnaren i Örebro lyftes den uppenbara risken fram att minskade fall av våldsbejakande extremism kan leda till minskat intresse för frågorna och att det kan urholka möjligheten att stå rustade på lokal nivå.

Jag gjorde urvalet baserat på att båda mina valda fallkommuner har segregerade bostadsområden och att det funnits utmaningar när det gällt utanförskap och radikaliserings i dessa. Forskningen har visat att risken för radikaliserings är störst i utanförskapsområden i större städer. Vad jag inte visste när jag påbörjade studien var att den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism hade valt ut Örebro kommun som pilotkommun för arbetet med framtagande av s.k. Kunskapshus samt att Malmö stad och samordnaren mot våldsbejakande extremism hade haft meningsskiljaktigheter när det gällde hur arbetet mot våldsbejakande extremism skulle avgränsas och organiseras. Även om kommunerna har valt att organisera sitt arbete på olika sätt är de båda av karaktären mest lika vilket var en förutsättning för mitt val av fall.

Jag beskrev inledningsvis hur jag skulle behöva lägga kraft på att minimera risken för att generera olika rivaliserande förklaringar och istället kunna dra

slutsatser bortom mina fall. Det blev på samma gång en utmaning för mig att inte falla för frestelsen att glida in på en komparativ fallstudie. Med en annan problemformulering hade förvisso en komparativ studie varit intressant, men givet mitt syfte var det inte intressant för denna studie. Genom den analysmodell som jag arbetat ihop baserat på Björkdahl och Strömboms konfliktteori och Rothsteins analysmodell för åtgärdsprogram har jag fått möjlighet att analysera både innehållet, organisationen och legitimiteten i de åtgärdsprogram som Malmö och Örebro tagit fram och tillämpat. Med min insamlade empiri har detta givit mig grund för att både kunna dra slutsatser om hur arbetet mot våldsbejakande extremism tillämpas i dessa kommuner samt hur arbetet kan bidra till minskade risker för radikaliserings.

Trots att varken Malmö eller Örebro har varit utsatta för något terrorattentat i modern tid är det svårt att avgöra vad detta beror på. Men båda mina respondenter vittnar om att skolan och socialtjänsten har en viktig roll att fylla för att stärka ungdomars demokratiska värdegrund. Björkdahl och Strömbom menar (2015, s. 15) att konflikter är en del av livet, men att de negativa aspekterna kan ha ödesdigra konsekvenser. När det gäller segregation blir detta särskilt märkbart. I båda mina studerade fall har kommunen utsett nyckelpersoner baserat på att de har tidigare erfarenhet av arbete mot kriminalitet och avhopp från kriminell verksamhet. I utformningen av arbetet mot våldsbejakande extremism har Malmö valt att involvera betydligt fler aktörer än vad Örebro har gjort. Detta kan också ses som ett sätt att motverka segregation och samtidigt öka legitimiteten för åtgärderna. I Malmö har det vardagliga arbetet kommit att kretsa kring den lokala stödtelefonen medan Örebro har byggt upp ett kompetenscentrum som arbetar på bredden. Båda kommunerna har emellertid valt att satsa på utbildning gentemot särskilda yrkesgrupper för att både arbeta med det omedelbara men också det förebyggande.

Jag har genom min studie fått en fördjupad förståelse för hur två kommuner med likartade utmaningar när det gäller segregation och utanförskap arbetar mot våldsbejakande extremism baserat på min analys av arbetets innehåll och organisation samt legitimitet. Sett utifrån innehåll och organisation anser jag att båda kommunerna har valt adekvata lokala vägar för att nå framgång. Genom den modell som Malmö har valt skapas delaktighet och engagemang i både kommunen som organisation och bland ideella berörda föreningar att delta i arbetet mot våldsbejakande extremism på ett brett sätt. I Örebro samlas kompetens under paraplyet Kunskapshus vilket ger en verktygslåda att arbeta med utifrån det faktum att kommunen har konkreta erfarenheter av våldsbejakande extremism.

Det som jag identifierat som den största risken med arbetet mot våldsbejakande extremism är hur det ska legitimeras. Om det förebyggande arbetet ute i skolorna blir tillfredsställande och omvärldsläget leder till färre mediala rubriker för hot från extremism finns en uppenbar risk att frågorna inte får samma fokus. Till syvende och sist är det extremt svårt att avgöra vad det är som exakt motverkar radikaliserings och denna studie har inte heller gjort anspråk

på att studera de underliggande faktorerna bakom radikaliseringsprocesser. Det blev under analysens gång uppenbart för mig att de tre huvudkategorierna i Rothsteins analysmodell stundtals gled in i varandra.

Att kunna förklara hur arbetet mot våldsbejakande extremism kan användas för att minska risker är angeläget eftersom det ger arbetet ett existensberättigande. Att ha hög kunskap bland berörda aktörer, bättre samverkan och bredd i arbetet framstår viktigare och viktigare. En vidare studie skulle kunna gräva djupare i den frågan. För att avslutningsvis knyta an till min underrubrik ställer jag mig den retoriska frågan om vi befinner oss i slutet av början eller i början av slutet när det gäller arbetet mot våldsbejakande extremism. Denna studie har försökt att ge ett bidrag till det.

6 Referenser

- Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod. Malmö: Liber
- Badersten, Björn, 2006. Normativ metod: att studera det önskvärda. Lund: Studentlitteratur
- Björkdahl Annika, Strömbom Lisa (edited by), 2015. Divided cities : governing diversity. Lund: Nordic Academic Press
- Edling Christofer, Rostami Amir (red.), 2016. Våldets sociala dimensioner: individ, relation, organisation. Lund: Studentlitteratur
- Rothstein Bo, 2010. Vad bör staten göra? : om välfärdsstatens moraliska och politiska logik. Stockholm: SNS förlag
- Hough, Peter, 2013. Understanding Global Security. London: Routledge
- Peoples, Columba - Vaughan-Williams, Nick, 2014. Critical Security Studies - An introduction. London: Routledge
- Carlsson, Christoffer. Institutet för Framtidsstudier (2016). Att lämna våldsbejakande extremism. Forskningsrapport 2016/1
- Justitiedepartementet (2014). Våldsbejakande extremism i Sverige - nuläge och tendenser. Ds 2014:4
- Säkerhetspolisen. (2010). Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige: Säkerhetspolisen (2010)
- Magnus Ranstorp, Josefine Dos Santos, Centrum för Asymmetriska Hot och Terrorismstudier (2009): Hot mot demokrati och värdegrund - en lägesbild från Malmö: Centrum för Asymmetriska Hot och Terrorismstudier (2009)
- Ekots lördags intervju, 2014. ”Anders Thornberg, Säpochef, hur ska jihadresorna stoppas?”. Sverige Radio, 22 november
- Anna Kosztovics, socialsekreterare på Plattform Malmö stödtelefon, Telefonintervju 8 december 2016

Sven-Göran Wetterberg, samordnare mot våldsbejakande extremism och droger i Örebro kommun, Telefonintervju 13 december 2016

Nationell strategi mot våldsbejakande extremism. Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://media.samordnarenmotextremism.se/2016/06/NSMVE-Strategi.pdf> (Hämtad 2016-12-22)

Nationella samordnaren mot extremism. Frågor och svar. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.samordnarenmotextremism.se/fragor-svar/> (Hämtad 2016-12-22)

Malmö riktlinjer mot våldsbejakande extremism. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://malmo.se/Huvudnyheter/2015-12-22-Malmos-riktlinjer-mot-valdsbejakande-extremism.html> (Hämtad 2016-12-22)

Handlingsplan för arbetet mot våldsbejakande extremism. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.orebro.se/download/18.656fbdf156a6f695e63f10/1473172852813/Handlingsplan_f%C3%B6r_arbetet_mot_v%C3%A5ldsbejakande_extremism.pdf (Hämtad 2016-12-22)

Våra Liv. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://malmo.se/Social---familjefragor/Familj-barn-och-ungdom/Insatser-for-barn-och-unga/Plattform-Malmo/Plattform-Malmo/Vara-Liv.html> (Hämtad 2016-12-22)

Women Without Borders. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.women-without-borders.org/projects/underway/42/> (Hämtad 2016-12-22)

Den nationella stödtelefonen. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.samordnarenmotextremism.se/stodtelefon/> (Hämtad 2016-12-22)

Strategisk handlingsplan för Kunskapshus. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.samordnarenmotextremism.se/2015/11/30/strategisk-handlingsplan-for-kunskapshus/> (2016-12-22)

Vad vi gör. Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.samordnarenmotextremism.se/vad-vi-gor/> (Hämtad 2016-12-22)

Kunskapshus för att värna demokratin mot våldsbejakande miljöer. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://media.samordnarenmotextremism.se/2015/11/Strategisk-handlingsplan-f%C3%B6r-Kunskapshus.pdf> (Hämtad 2016-12-22)

Bilaga 1 Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

1. Kan du berätta om din bakgrund? (yrkesbakgrund, utbildning mm)
2. Hur länge har du arbetat med frågorna kopplade till våldsbejakande extremism?
3. Vad var orsaken till att du började arbeta med dessa frågor?
4. Hur många är ni som arbetar med frågorna?

Arbetet mot våldsbejakande extremism i kommunen

1. Hur organiserar kommunen sitt arbete med frågor rörande våldsbejakande extremism?
2. Vilka aktörer och organisationer samarbetar ni med?
3. Hur ser arbetet ut med utbildning för särskilda yrkesgrupper såsom lärare, socialtjänst mm?
4. Hur är arbetet upplagt för att bistå dem som vill ta sig ur våldsbejakande miljöer?

I mötet med individerna

1. Hur skulle du beskriva de individer som ni möter som är på väg att radikaliseras?
2. Vad är er bild av skälet till varför unga radikaliseras?
3. Hur ser det uppsökande arbetet ut?
4. Hur ser ert förebyggande arbete ut?

Framtidsfrågor

1. Hur upplever du att arbetet mot våldsbejakande extremism kan minska riskerna för att fler radikaliseras och ägnar sig åt våldsbejakande extremism?
2. Vilka risker ser du med hur dagens arbete mot våldsbejakande extremism är organiserat?
3. Hur bedömer du att samhället hanterat hotet från våldsbejakande extremism till idag?

Övriga frågor

1. Hur upplever ni som arbetar med frågorna stödet från nationella aktörer?
2. Vad upplever ni som arbetar med frågorna som de största framgångarna med ert arbetssätt?
3. Vad upplever ni som arbetar med frågorna som hinder för att minska andelen som radikaliseras?
4. Har du något annat som du vill dela med dig av?